

به نام خدا

وزارت علوم، تحقیقات، و فناوری

پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران

(ایرانداک)

خلاصه گزارش برای پژوهشگران

یکسان سازی و استانداردسازی شیوه نامه و ساختار نگارشی پایان نامه ها و رساله های (پارسا) موسسه های زیر پوشش
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (عتف)

۱۳۹۶

مجری: رضا رجبعلی بگلو

همکاران: سمیه سادات آخشیک، مریم ناخدا

معرفی پژوهش

پایان نامه و رساله (پارسا) گزارشی از یک پژوهش است که توسط یک دانشجو و با هدایت یک یا چند نفر از متخصصان یک حوزه موضوعی به نگارش در می آید. گزارش های پارسا در کشور سهم قابل توجهی از برون دادهای پژوهشی مقاطع تحصیلات تکمیلی را به خود اختصاص می دهند. شیوه و ساختار نگارشی این منابع اطلاعاتی ارزشمند از اهمیت بسیار زیادی برخوردار است و می تواند به انسجام، بهبود بخشی و افزایش کیفیت برون داد این منابع علمی یاری رساند. با این حال شیوه نگارش و ساختار این منابع در مؤسسه های آموزشی و پژوهشی کشور متفاوت است. این امر سبب می شود ناهماهنگی ها و چالش هایی در رابطه با سازماندهی و بازیابی اطلاعات آن ها برای دانشجویان و پژوهشگران دانشگاه ها و سازمان های آموزشی و پژوهشی رخ دهد. با این حال، سازمان های آموزشی و پژوهشی به طور جداگانه و گاه غیر علمی و سلیقه ای به تدوین شیوه نامه ها یا راهنماهای نگارش پارسا اقدام می کنند. همچنین دشواری ها، ناهماهنگی ها و چالش هایی همچون اجرای شیوه نامه ها و راهنماهای نگارشی (به ویژه در صفحه گذاری های چند گانه)، نبود نظارت کافی دانشگاه ها بر اجرای این راهنماهای «غیر متمرکز تدوین شده» و چالش های مرتبط با بازیابی و مدیریت این منابع برای دانشجویان، دانشگاه ها و سایر سازمان های مرتبط با این منابع اطلاعاتی اتفاق می افتد. این چالش ها می تواند بازیابی منابع اطلاعات سامانه های گنج و ثبت را تحت تأثیر قرار دهد. یکسان سازی این شیوه نامه ها می تواند به رفع چالش های این حوزه در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایرانداک) به عنوان سازمان مسئول در زمینه بازیابی این منابع اطلاعاتی، و ارائه راهکاری جامع منجر شود. از این رو، یکسان سازی و استانداردسازی شیوه نامه و ساختار نگارشی پارسا می تواند به این امر کمک شایانی نماید. از جمله اهداف این پژوهش می توان به یکسان سازی و استانداردسازی شیوه نامه و ساختار نگارشی، تهیه راهنمای نگارش و طراحی و ساخت پایگاه وب از این راهنما، بررسی و مستندسازی دشواری های سازمان دهی در سامانه های گنج و ثبت، و تهیه فایل الگو (تمپلیت) برای نگارش پارسا اشاره کرد.

روش پژوهش

این پژوهش با رویکرد کتابخانه‌ای انجام پذیرفت. این طرح با بررسی نمونه‌های داخلی (مؤسسه‌های زیر پوشش وزارت عتف) و خارجی (بین‌المللی) شیوه‌نامه‌ها و ساختارهای نگارشی پارسا آغاز شد و سپس با بررسی استانداردهای نگارشی پارسا ادامه یافت. در این بخش، بر پایه رتبه‌بندی تایمز برای دانشگاه‌های جهان (نمونه‌های خارجی)، وب‌سایت ۱۰۰ دانشگاه برتر جهان و همچنین از میان همه مؤسسه‌های زیر پوشش وزارت عتف، نمونه‌هایی از شیوه‌نامه‌ها، الگوها و ساختارهای نگارشی که برای نگارش پارسا طراحی شده بودند مورد بررسی قرار گرفتند. از میان وب‌سایت دانشگاه‌های برتر جهان ۳۷ مؤسسه و از میان همه مؤسسه‌های زیر پوشش وزارت عتف ۴۵ مؤسسه شیوه‌نامه، الگو یا ساختار نگارشی برای نگارش پارسا داشتند یا راهنمای آنها از وب‌سایت آنها یافت شد. به دلیل اینکه ساختار نگارش گزارش‌های علمی و فنی با ساختار نگارش پارسا شباهت زیادی دارد، راهنمای تهیه شده بر پایه ساختار «راهنمای نگارش گزارش‌های علمی و فنی» (۱۳۹۳) نگاشته شد. همچنین دشواری‌های سازمان‌دهی و بازیابی پارسا از دیدگاه متخصصان و مسئولان سامانه‌های گنج (گنجینه علمی ایرانیان) و ثبت در ارتباط این ساختار مورد بررسی قرار گرفت. از این‌رو، تلاش شد با بررسی دیدگاه متخصصان و مسئولان با استفاده از نرم‌افزار MaxQDA، چالش‌های مهم اساسی سامانه در این ساختار نگارشی استخراج شود. در این بخش، با دو نفر از متخصصان و مسئولان سامانه‌های گنج و ثبت و دو نفر از متخصصان سازماندهی پارسا به‌صورت انفرادی و گروهی مصاحبه شد. از آنجا که برای نگارش پارسا، با طیف گسترده‌ای از مؤسسه‌ها و دانشجویان روبرو بودیم، لازم بود الگوهایی منطبق با نرم‌افزار مایکروسافت آفیس (۲۰۰۷ تا ۲۰۱۶) برای راحتی و یکدست‌سازی نگارش در اختیار دانشجویان قرار گیرد. همچنین، یک سامانه وبی با عنوان «راه» به نشانی rah.irandoc.ac.ir نیز راه‌اندازی شد تا محتوای راهنمای نگارش پارسا، همراه با فایل‌ها، نمونه‌هایی از راهنماها و پیوندهای مورد نیاز در اختیار علاقمندان قرار گیرد.

یافته‌ها

با بررسی شیوه‌نامه و ساختار نگارشی ۴۵ دانشگاه یا مؤسسه داخلی و ۳۷ مؤسسه یا دانشگاه خارجی و بین‌المللی بر پایه ۱۰۰ دانشگاه برتر رتبه‌بندی تایمز به این در نمونه‌های داخلی تأکید بر جزئیات ظاهری از جمله طرح روی جلد و پشت جلد و عطف، بیشتر از نمونه‌های خارجی است در حالی که در فهرست مقاله‌های برگرفته از پارسا و کارنامه‌ک بیشتر مورد تأکید نمونه‌های خارجی قرار داشت. همچنین، در بررسی دشواری‌های سازماندهی و بازیابی پارسا در زمینه ساختار نگارشی، استفاده از الگوهای آماده برای کاهش دشواری‌های سازماندهی و بازیابی منابع به‌عنوان یک راهکار مناسب تأکید شد. با این حال، تلاش‌هایی که در این زمینه در رابطه با ثبت فهرست مندرجات بیشتر انجام شده بود. از جمله دشواری‌های موجود در این زمینه، فرمول‌نویسی در صفحه عنوان و چکیده، صفحه‌گذاری و صفحه‌آرایی، فهرست مندرجات، یکسان‌سازی و استانداردسازی نگارش پارسا با توجه به دستور خط و فرهنگ املائی فارسی، شیوه‌نامه‌های استنادی، نگارش چکیده بر پایه استاندارد چکیده‌نویسی، آوانویسی و آوانگاری واژگان و نام‌های علمی از جمله دغدغه‌هایی بود که توسط متخصصان حوزه سازماندهی منابع اطلاعاتی و همچنین، مسئولان سامانه‌های ثبت و گنج مطرح شد. بر این اساس، تلاش شد در راهنمای تهیه شده مباحث اشاره شده به‌صورت توصیه، پیشنهاد یا بخش‌های آموزشی و راهنمایی مطرح شود تا زمینه آموزش دانشجویان و پژوهشگران فراهم گردد. در این بخش، از ویژگی‌های ظاهری پارسا (اندازه، جنس جلد و کاغذ، رنگ، کیفیت و شیوه چاپ) تا ساختار و عناصر ۲۹ گانه نگارش پارسا در دو بخش آورده شد. همچنین، مواردی که در زمینه طراحی پارسا پیشنهاد شده بود در چارچوب شماره‌گذاری، حاشیه‌بندی، فاصله‌گذاری صفحه‌ها، عنوان نویسی جدول‌ها و نمودارها و غیره، شماره‌گذاری بخش‌ها و زیربخش‌ها، اندازه و گونه قلم، شیوه نگارش چکیده، فرمول، عدد در متن، پانویس، آوانویسی و آوانگاری، جدول، شکل‌ها و استناددهی به تفصیل مطرح شد. همچنین، شیوه‌نامه ایران به‌عنوان شیوه‌نامه پیشنهادی برای استناددهی در کنار سایر شیوه‌نامه‌های موجود از جمله ای‌پی‌ای، ام‌ال‌ای، شیکاگو، ونکوور، ترابیان و غیره مطرح شد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

برونداد نهایی این طرح، «راهنمای نگارش پایان‌نامه و رساله» به‌صورت یک راهنما با قطع وزیری متوسط است که به‌صورت پشت و رو منتشر می‌شود، به دانشگاه‌ها و مؤسسه‌های آموزشی و پژوهشی کشور پیشنهاد شد. همچنین، از آنجا که یک وب‌سایت برای این راهنما تهیه شده است، به‌عنوان مرجعی برای استفاده کنندگان از این راهنما در نظر گرفته شد و در اختیار آنها قرار گرفت. همچنین، ارائه پیشنهادها و مؤسسه‌های آموزشی و پژوهشی برای این راهنما و الگوی

تهیه شده در نسخه‌های ۲۰۰۷، ۲۰۱۰، ۲۰۱۳ و ۲۰۱۶ مورد توجه این طرح قرار گرفت.